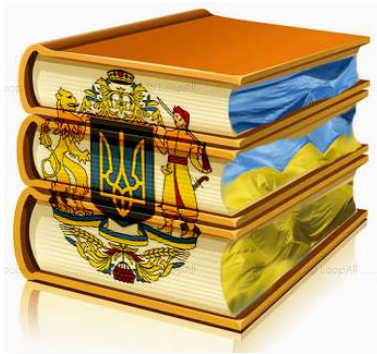


УДК 37.091.212.3:93

Ірина ОЛЕВСЬКА,
завідувач відділу гуманітарних дисциплін ВІППО;
Ганна ХЛІБОВСЬКА,
доцент кафедри всесвітньої історії ВНУ імені Лесі Українки

На шляху до перемоги: аналіз III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії



Проаналізовано особливості проведення III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії через аналіз завдань та критеріїв щодо їх оцінювання.

Ключові слова: Всеукраїнська учнівська олімпіада з історії, ключові компетентності, методика, освітній процес.

Iryna Olevska, Hanna Khlibovska. On the Way to Victory: Analysis of the Third Stage of the All-Ukrainian Student Olympiad in History.

The article analyzes the peculiarities of the third stage of the All-Ukrainian Student Olympiad in History, through the analysis of tasks and criteria for their evaluation.

Keywords: All-Ukrainian Student Olympiad in History, key competencies, methodology, educational process.

Постановка питання. Формування інтелектуальної, розвиненої особи є надзвичайно актуальним у сучасній освіті, адже творче середовище, де формується нова людина як креативна особистість, розкриття її обдарувань збагатить країну, забезпечить її розвиток. Важливим сьогодні є створення умов для формування інтелектуальної, активної, творчої особи, яка ставитиме перед собою завдання самовдосконалення і саморозвитку. Система роботи з обдарованою молоддю – це органічна сукупність змісту, методів, форм, прийомів та засобів, які ставлять дитину в умови суб'єкта творчої діяльності й забезпечують її формування як дослідника.

Участь у змаганнях, таких як олімпіади та конкурси, не лише перевіряє знання і вміння дітей, але й стає важливим етапом їхнього розвитку. Переживаючи перемоги та поразки, дитина вчиться оцінювати свої можливості та формує впевненість у собі.

Олімпіади з історії є важливим і ефективним педагогічним інструментом. Вони передбачають перевірку знань та вмінь учнів у декількох площинах. Важливою складовою цього процесу є напрацювання різнопланових завдань.

Мета статті – здійснити глибокий аналіз організації та проведення олімпіади з історії, виявити

ключові проблеми та досягнення. Ми також ознайомимо педагогів з особливостями створення й аналізу олімпіадних завдань, використовуючи як приклад завдання III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії 2024/2025 навчального року, щоб сприяти розвитку їхніх методичних компетенцій.

Виклад основного матеріалу. Хронологічна компетентність не дарма посідає перше місце серед спеціально-історичних компетентностей, які мають бути сформовані в учнів, тому до пакету завдань обов'язково входять питання на знання та роботу з датами. Для виконання таких завдань учні повинні добре знати дати основних та другорядних подій, орієнтуватися в детальній хронології окремої теми, вміти зіставляти події всесвітньої історії та історії України. Наприклад, завдання № 3 для 11 класу: «Зазначте події, які відповідають вказаним датам: 16 квітня 1945 р., 8 травня 1945 р., 29 червня 1945 р., 16 серпня 1945 р., 2 вересня 1945 р., 24 жовтня 1945 р. Коротко (6–7 речень) напишіть повідомлення про одну із них до історичного словника». Описуючи одну з подій, варто звернути увагу на: причини появи події, її зміст, результати. Оцінювалося це питання максимально у 10 балів, за кожну правильну відповідь – 0,5 бала, за опис події – 7 балів.

Школярі повинні оперувати поняттями і термінами, вказавши час та країну його виникнення, навести приклад застосування. Наприклад, завдання № 5 для 8 класу: «В ранньомодерну добу відбулися зміни в релігійному житті європейського суспільства. Поясніть поняття, які характеризували ці зміни: Реформація. Соцініанство. Греко-католицька церква. Орден єзуїтів. Кальвінізм». За кожну правильну відповідь отримували 2 бали, вказуючи, що: реформація – це рух за зміни в середині католицької церкви, переосмислення її ролі в суспільстві; соцініанство – напрям у протестантизмі, що виник у ході Реформації й об'єднав прихильників ідей теолога Фауста Соціні (Фауста Соціна); греко-католицька церква – утворена в результаті унії православної і католицької церков на Берестейському соборі. Греко-католики визнавали догмати католицького віровчення, а церковні обряди, особливості храмового будівництва, іконопису були такими, як у православних; орден єзуїтів – чернечий місіонерський орден, заснований іспанським священником Ігнатієм Лойолою; кальвінізм – одна із течій протестантизму, що виникла в XVI столітті у Швейцарії, в основі якої лежить учення Жана Кальвіна.

У відповідях важливо показати розуміння історичної термінології, адже вона є своєрідним каркасом, на якому тримається історія як навчальна дисципліна.

Приклад завдання та критеріїв щодо його оцінювання № 5 для 10 класу: «Під час роботи Паризької мирної конференції обговорювалися питання, позначені поняттями: „демлітаризована зона“, „контрибуція“, „репарація“, „санітарний кордон“, „система колективної безпеки“. Поясніть їхнє значення». Оцінювалась кожна правильна відповідь у 2 бали, де враховувалось правильність та повнота розкриття поняття. Зразок відповіді: демлітаризована зона – територія Німеччини, на якій, за рішенням Паризької мирної конференції 1919 року, заборонялося розміщувати війська, будувати військові укріплення, проводити маневри; контрибуція – платежі, які сплачує державам-переможницям держава, яка зазнала поразки; репарація – повне відшкодування збитків згідно з міжнародними договорами, державою, що розпочала війну, державі, що зазнала нападу; санітарний кордон створювався Антантою на західному кордоні РСФРР, щоб не допустити поширення більшовизму та революції, яку пропагували більшовики. Водночас він мав зашкодити зближенню Німеччини і Росії; система колективної безпеки – система колективних дій держав з метою недопущення нової війни, захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Під час виконання олімпіадних завдань учасники повинні вміти не тільки заповнити запропоновану таблицю, де вже є часткова інформація, але й самі

створити схеми чи таблиці за вказаною тематикою. Наприклад, завдання № 6 для 11 класу: «Вкажіть головні причини та основні наслідки історичних подій XX століття та зазначте, коли відбулися ці події» (табл 1.).

Таблиця 1

Причини	Подія	Рік	Наслідки
	«Велика блокада» проти УПА		
	Утворення раднаргоспів		
	Маастрихтський договір		

За правильне визначення причин та дати історичних подій учні отримували по 2 бали за кожну історичну подію, за визначення наслідків подій – теж по 2 бали за кожну подію.

Уміння структурувати навчальний матеріал, виділяти основні його компоненти допоможе учням виконати такий вид роботи. А це вміння найкраще проявляється у складанні плану. Якщо йдеться про порівняльну таблицю, то це, по суті, «накладання» плану двох чи більше тем, винесених у заголовки таблиці. Наприклад завдання № 6 для 9 класу: «Доберіть події в суспільному житті українських земель (5 подій), які відбувалися одночасно з чартистським рухом у Великій Британії. Опишіть одну з них». Під час перевірки робіт оцінювалося в 1 бал правильність визначення хронологічної межі чартистського руху (1836–1848 роки), названі 5 подій у суспільному житті українських земель в цей час – по 1 балу за кожну подію, а описана одна з подій за схемою: дата і причини появи події, її зміст і вплив на суспільне життя – у 4 бали.

Просторова компетентність не дарма йде другою в переліку предметних компетентностей з історії. Важливими є завдання, що ілюструють знання історичної карти. Такого характеру було завдання для 8 класу № 3 «Розгляньте картосхеми. Назвіть державу, позначену на них. За яких умов вона була створена? Визначте її адміністративно-територіальні одиниці і столицю (окремо по кожній картосхемі). Які періоди в історії держави відображено на картосхемах?»

А



Б



Під час оцінювання враховувалось вказання назви держави – 1 бал, за названі періоди в її історії – 2 бали, за названі адміністративно-територіальні одиниці – 4 бали.

Орієнтовна відповідь була такою: назва держави – Військо Запорозьке. Картосхема А – територія Війська Запорозького за Зборівським договором 1649 року. Поділялася на Київське, Брацлавське і Чернігівське воєводства. Столиця Чигирин. Картосхема Б – територія Війська Запорозького за Білоцерківським договором 1651 року. Київське воєводство. Столиця Чигирин.

Завдання описового творчого характеру складають основу учнівських робіт на олімпіадах і оцінюються найвищими балами. Із заданої тематики пропонується: написати статтю до історичного словника, підготувати виступ до наукової конференції, скласти розгорнутий план, пояснити теорії визначних істориків, розкрити вислови відомих постатей, обґрунтувати власну думку, зробити аналіз джерельної та історіографічної бази тощо. Наприклад, завдання № 7 для 11 класу: «Підготуйте повідомлення на тему „Український самвидав: теми, ідеї, автори”», № 8 для 10 класу: «XX століття характеризується появою різноманітних політичних режимів. Чим, на вашу думку, можна пояснити утвердження у міжвоєнний період тоталітаризму? Порівняйте його різновиди у Німеччині та Італії за визначеними вами критеріями».

У відповіді на питання № 7 для 11 класу враховувались: визначення поняття «самвидав» та причин його появи, які оцінювались у 4 бали; тематика, ідейне спрямування – у 6 балів; вказані автори та їхні твори – у 3 бали; сформульовані висновки – у 2 бали.

Запитання № 8 для 10 класу оцінювалося максимально у 15 балів, зокрема: за визначення

поняття тоталітаризму – 1 бал (орієнтовна відповідь: Тоталітаризм (увесь, всеохоплюючий) – форма правління, спрямована на встановлення цілковитого контролю над суспільством і особою); за визначені причини утвердження тоталітаризму – 1 бал (орієнтовна відповідь: Тоталітарні режими були встановлені в різний час в Італії, СРСР, Німеччині, Іспанії. В кожній із цих країн були причини, які призвели до утвердження таких режимів). Оскільки запитується про італійський та німецький різновиди тоталітаризму, то за вказані причини утвердження такої форми політичної влади в цих державах учні отримували по 2 бали за визначений кожен із режимів окремо (орієнтовна відповідь: Основними причинами утвердження фашизму були: незадоволення Італії рішеннями Паризької мирної конференції – вона вважала, що її інтереси не були сповна задоволені; важке економічне становище після завершення Великої війни; політична криза. Фашисти прийшли до влади порівняно мирним шляхом. Італійський король доручив лідеру фашистів Беніто Муссоліні сформувати уряд. Серед причин утвердження нацизму варто визначити такі: невдоволення населення повоєнним статусом країни, виплатою репарацій; світова економічна криза, яка погіршила економічну ситуацію в країні; політична нестабільність режиму Веймарської республіки. Нацисти прийшли до влади мирним шляхом, отримавши значну частину місць у виборах до рейхстагу).

Порівняння режимів за визначеними власними критеріями оцінювалось у 8 балів (приклад див. у табл 2).

Аналізуючи досвід попередніх років та перевірку завдань III етапу Всеукраїнської олімпіади з історії, відзначимо, що учні більш-менш успішно виконують теоретичні завдання. Труднощі викликають запитання, які вимагають аналізу та оцінки історичних процесів. У деяких випадках аналіз підмінявся описом подій.

Досвід показує, що переважна більшість учасників олімпіади не зовсім уважно визначає зміст завдань, і як наслідок – бракує чіткої структури під час висвітлення питання, здебільшого відсутні аргументи, а є лише перелік фактів. Трапляються й випадки, коли висновки не підкріплюються історичними фактами.

Найскладнішими виявилися творчі запитання, в яких вимагалось аргументувати власні висновки. Значна кількість учнівства майже не наводили достатньої кількості доказів або слабо аргументували свої думки. Таким чином, важливо звернути увагу не лише на вивчення історичних фактів, але й на формування умінь оцінювати значення цих фактів та чітко, логічно і структуровано аргументувати свої думки.

Готуючи завдання описового характеру, учасники повинні дотримуватись такої структури викладу

Таблиця 2

Критерії для порівняння	Фашизм	Нацизм
Ідеологія	Поширювали ідеї мобілізації народу проти ворогів, виступали проти демократії, відстоювали ідею створення Великої Італії	Пропагували вищість арійської раси, об'єднання всіх німців у єдиній державі, відродження величчя германської нації
Внутрішня політика	Обмеження свободи слова, розпущено профспілки, переслідування опозиції, формування культу особи вождя	Встановлення культу особи Адольфа Гітлера, репресії проти противників режиму, формування каральних органів влади, згортання конституційних норм, антисемітизм
Економічна політика	Створення корпоративної держави, мілітаризація економіки	Мілітаризація економіки, заходи з подолання економічної кризи
Зовнішня політика	Експансіоністський характер зовнішньої політики: ідея відновлення Римської імперії, перетворення Середземного моря в «італійське озеро»	Проголошення Третього рейху, який є продовженням Священної Римської імперії німецької нації; пропаганда ідей реваншу

матеріалу. У вступі потрібно подати короткий екскурс до теми, що розкриватиметься. Якщо тема складна, контраверсійна (така, що допускає різні погляди та оцінки), варто коротко розкрити джерельну й історіографічну базу, вказати джерела та літературу, які опрацювали особисто, та своє ставлення до цієї проблеми. На основі хронологічного чи логічного принципів розглядаються причини, головні події та їх наслідки. Використовуючи детальний фактичний матеріал, прізвища персоналій та вагомі аргументи, підтверджуються чи спростовуються різноманітні погляди і теорії, обґрунтовується власна думка. Неприпустимими є відхилення в описовість, відхід від наукового викладу матеріалу, підміна аргументів необґрунтованими звинуваченнями. Школярі повинні чітко усвідомлювати різницю між літературним твором та історичним дослідженням.

Висновки. Отже, участь у предметних олімпіадах – це не просто перевірка рівня знань учасника, а й ментальне тренування і саморозвиток.

Олімпіадні завдання не стандартні, вчать дивитися на них з різних сторін і розглядати під різним кутом. Дуже важливою є здатність правильно застосувати знання. Не просто вивчити матеріал, а розуміти, як і де його можна використати. Вирішення таких завдань

добре тренує мислення та гнучкість розуму, допомагає узагальнювати і якісно закріплювати набуті знання.

У контексті сучасних реалій якісна освіта, що характеризується відповідністю між поставленими цілями та досягнутими результатами, відіграє вирішальну роль у формуванні компетентної особи. Сучасні освітні заклади мають на меті розвиток особистостей, здатних до продуктивної життєдіяльності, які вміють обирати свій життєвий шлях, враховуючи власні можливості, та прагнуть до саморозвитку. Участь в учнівських інтелектуальних змаганнях сприяє досягненню цих цілей.

Детальніше із завданнями III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії у 2024/2025 навчальному році, відповідями та критеріями оцінювання можна ознайомитись на сайті Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти за посиланнями:

<http://vippp.org.ua/files/gymanitar/8—2025—1741095862777326.pdf>

<http://vippp.org.ua/files/gymanitar/9—2025—1741095861782147.pdf>

<http://vippp.org.ua/files/gymanitar/10—2025—1741095862442472.pdf>

<http://vippp.org.ua/files/gymanitar/11—2025—1741095862331850.pdf>

Використані джерела

- Власов В., Кульчицький С., Панарін О. Історія України : комплексне вид. ЗНО 2021. Київ : Літера ЛТД, 2020. 416 с.
- Історія для громадянина : метод. посіб. для вчителів середніх загальноосвіт. навч. закл. Львів : НВФ «Українські технології», 2003. 136 с.
- Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900–1939 рр. : навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Ю. Комаров, В. Мисан, А. Осмоловський та ін. Київ : Генеза, 2004. 256 с.
- Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1318-11#Text>
- Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : метод. посіб. Київ : ТОВ «Конві прінт», 2018. 208 с.